

Lesmap: Kleuters verkennen het Speelgoedmuseum.

**SPEELGOED
MUSEUM** MECHELEN
VZW

Nekkerspoelstraat 21

2800 Mechelen

T 015 55 70 75

F 015 55 20 85

info@speelgoedmuseum.be

www.speelgoedmuseum.be

BTW: BE 0424 444 482

IBAN: BE92 3200 3763 1323

BIC: BBRUBEBB

Inhoudstafel:

Voorwoord

Kleuters en cultuur p.3

Ontwikkelingsdoelen

Muzische vorming p.5

Nederlands p.5

Wereldoriëntatie p.6

Motoriek p.6

Sociale vaardigheden p.6

Voor het bezoek

In de klas p.8

Tijdens het bezoek

Het spelatelier p.11

De afdelingen

Treinen p.13

Traditioneel spel p.16

Poppen en dagelijks leven p.18

Circus p.21

Beren p.23

Na het bezoek

Pedagogische info p.26

Lesmomenten

Treinen p.27

Traditioneel Spel p.28

Poppen en dagelijks leven p.30

Circus p.32

Beren p.35

Bronnenlijst

Voorwoord

Kleuters en cultuur

Het Speelgoedmuseum is dé plaats om kleuters te laten kennismaken met cultuur.

- Speelgoed is voor kleuters zeer herkenbaar. Het behoort immers tot de directe leefwereld van het kind. Dit maakt de drempel naar het museum klein.
- De jonge bezoekertjes kunnen op een leuke manier kennismaken met het museum via een spelatelier dat specifiek op hen gericht is. Een eerste museumbezoek kan namelijk heel bepalend zijn voor de culturele groei van de kleuters.
- De klas kan op een actieve wijze het museum ontdekken. Bij de recent uitgebouwde afdelingen werd er veel aandacht geschonken aan de interactiviteit. Op deze manier kunnen de kleuters niet alleen kijken maar ook veel beleven.
- Spelenderwijs leren de kinderen nieuw speelgoed kennen en doen ze heel wat nieuwe ervaringen op.
- Het speelgoed lokt heel wat reacties uit bij kinderen. Dit onderwerp biedt de kans om een eenvoudig groepsgesprek te voeren met de kinderen.
- De kleuters zien niet alleen het speelgoed van vandaag, maar ook speelgoed van vroeger.

Ontwikkelingsdoelen

Ontwikkelingsdoelen

De Dienst Publiekswerking wil met de lesmap en het daarbij horende spelatelier op inhoudelijk vlak rekening houden met de ontwikkelingsdoelen van de kleuterschool. Deze kaderen binnen de vakgroepen: muzische vorming, Nederlands, wereldoriëntatie, motoriek en sociale vaardigheden. Hierna volgen de door ons geselecteerde ontwikkelingsdoelen per vakgroep.

Wereldoriëntatie

Algemeen

De kleuters kunnen

1.1 verschillen onderscheiden in geluid, geur, kleur, smaak en voelen

Techniek

De kleuters kunnen

2.1 van technische systemen die ze zelf vaak gebruiken, aangeven of ze gemaakt zijn van metaal, steen, hout, glas, papier, textiel of kunststof;

Mens

de kleuters

3.2 kunnen in een eenvoudige taal een recent gebeurde situatie waarbij zij betrokken waren in dialoog met een volwassene, beschrijven en vertellen hoe zij zich daarbij voelden.

3.3 tonen in concrete situaties voldoende zelfvertrouwen in eigen mogelijkheden.

3.9 kennen en begrijpen omgangsvormen, leefregels en afspraken die van belang zijn voor het samenleven in een groep.

3.10 kunnen in concrete situaties met de hulp van een volwassene afspraken maken.

3.11 kunnen bij een activiteit of een spel in een kleine groep, controleren of de anderen zich aan de regels houden.

Ruimte

De kleuters

6.7 kunnen een ruimte inrichten in functie van hun spel.

6.8 kunnen, mits aanwijzingen, orde brengen in een beperkte ruimte.

6.9 kunnen verschillen in landschappen en omgevingen, door mensen ingericht, verwoorden.

Muzische vorming

Beeld

De kleuters kunnen

1.1 visuele waarneming en beeldend geheugen versterken en vergroten door beeldelementen te herkennen.

1.2 materiaalgevoeligheid ontwikkelen door exploreren en experimenteren.

1.5 impressies uiten in een persoonlijke, authentieke creatie en plezier scheppen in het zoeken en vinden.

Muziek

2.5 met plezier een toenemend vermogen tot experimenteren en improviseren ontwikkelen met klank, stem of instrument.

Beweging

De kleuters kunnen

4.2 meedoen met bewegingen die tijdens het vertellen van een verhaal aan bod komen, en belangstelling tonen om het bewegingsinspirerend gegeven nauwkeurig te observeren en na te bootsen.

Attitudes

De kleuters kunnen

6.1 openstaan voor nieuwe dingen uit hun omgeving.

6.4 respect betonen voor uitingen van leeftijdgenoten, behorend tot de eigen en de andere culturen.

6.5 genieten van de fantasie, de originaliteit, de creativiteit en de zelfexpressie in 'kunstwerken'.

Motorische competenties

Klein-motorische vaardigheden

De kleuters

1.28 tonen een toenemende bedrevenheid in het functioneel aanwenden van klein-motorische vaardigheden.

1.29 kunnen klein-motorische vaardigheden in verschillende situaties voldoende nauwkeurig gedoseerd en ontspannen uitvoeren.

1.30 kunnen de functionele grepen gebruiken voor het hanteren van voorwerpen.

Zelfconcept en het sociaal functioneren

De kleuters

3.1 tonen een intrinsieke belangstelling om diverse nieuwe bewegingssituaties te verkennen.

3.2 kunnen speels bezig zijn met de eigen beweging en lichamelijkeheid.

- 3.3 tonen in het experimenteergedrag dat ze de eigen mogelijkheden en begrenzingen aanvoelen.
- 3.4 tonen een rustige aanwezigheid in het eigen lichaam, voelen de eigen grenzen en tonen een vertrouwdheid met de eigenheid van het lichaam.
- 3.5 tonen in diverse bewegingssituaties een variatie aan innerlijk beleven.
- 3.6 tonen een persoonlijke stijl in spontane expressie.
- 3.7 durven de eigen bewegingsvormen en behendigheden tonen.
- 3.8 kunnen zich emotioneel uiten binnen aanvaardbare grenzen.
- 3.9 kunnen in bewegingssituaties respectvol rekening houden met de veiligheid en de vermogens van andere kleuters en passen hun handelingen aan.
- 3.12 kunnen binnen een eenvoudige spelvorm één tot twee spelregels opvolgen.

Nederlands

Luisteren

De kleuters kunnen

- 1.1 een mondelinge boodschap, eventueel ondersteund door gebaar, mimiek met betrekking tot een concrete situatie begrijpen.
- 1.2 voor hen bestemde vragen in concrete situaties begrijpen.
- 1.3 een mondelinge, voor hen bestemde boodschap, ondersteund door beeld en/of geluid, begrijpen.
- 1.5 een beluisterd verhaal, bestemd voor hun leeftijdsgroep, begrijpen.

Spreken

De kleuters kunnen

- 2.5 kunnen antwoorden op gerichte vragen in verband met betekenis, inhoud, bedoeling, mening in concrete situaties.
- 2.7 kunnen in een gesprek met een eenvoudige maar relevante vraag of met commentaar reageren.
- 2.8 kunnen zelf vragen stellen aan anderen die de door hen gewenste informatie leveren.
- 2.9 kunnen de hulp of medewerking van anderen inroepen.
- 2.13 beleven plezier in het gebruiken van taal en het spelen met taal in concrete situaties.

Lezen

de kleuters kunnen

- 3.1 kunnen aan de hand van visueel materiaal een boodschap herscheppen.
- 3.2 kunnen door symbolen voorgestelde boodschappen in verband met concrete activiteiten begrijpen.

Voor het bezoek

In de klas

Het is niet altijd evident om een museumbezoek voor te stellen aan de kleuters. Wij geven je enkele tips om de kinderen voor te bereiden op het bezoek in het Speelgoedmuseum.

Algemeen:

- Wat is een museum? Enkele kleuters kennen misschien wel een museum, maar weten ze ook wat dat nu precies is? Zijn er in de klas kinderen die iets verzamelen? Wat verzamelen ze zoal? Het museum verzamelt speelgoed. Het speelgoed staat in kasten achter glas. Zo kan je al dat moois wel zien maar niet aanraken. Misschien staat er wel speelgoed waar jij mee speelt, of je mama, papa, opa of oma? In een museum kan je dus heel veel dingen zien, maar je kan ook dingen doen. Een museum is niet hetzelfde als de speelplaats. Er zijn afspraken waar alle kinderen zich moeten aan houden. Roepen, lopen en tentoongestelde voorwerpen aanraken is niet toegelaten.
- Samen de internetsite van het Speelgoedmuseum bezoeken. Op deze manier komen ze heel wat te weten over het museum.
- De kleuters kunnen een voorstelling maken van wat ze allemaal willen zien. Ze gaan op zoek naar prentjes en knippen die uit. Alles wordt per thema gelegd en op een groot blad papier gekleefd. Wat tot hetzelfde thema hoort, wordt in een grote verzameling geplaatst. Verzamelen is immers één van de belangrijkste opdrachten van een museum.
- Elke leerling brengt zijn favoriete stuk speelgoed mee van thuis. Iedereen vertelt om de beurt waarom dit nu juist het leukste is.
- Je kan ook zelf een tentoonstelling maken in de klas. Hiervoor kunnen stukjes speelgoed gebruikt worden van de kinderen zelf of misschien wel van de ouders of grootouders. De leerlingen uit de andere klassen komen kijken. **De kleuters vertellen over hun voorwerp.**
- Speelgoed bestaat uit verschillende materialen. In het museum komen er heel wat aan bod. De kleuters kunnen er in de klas kennis mee maken. De juf/**of meester** toont de materialen en dan kunnen enkele leuke oefeningen gedaan worden. Bv. de kleuters tonen welk materiaal hard is en welk zacht, welk materiaal koud aanvoelt en welk warm. Dit kan perfect gemaakt worden in een voeldoos. Zo wordt de tastzin van de kleuters nog meer gestimuleerd.

Afdeling trein:

- Weet elke kleuter wat een trein is? Hoe ziet een trein eruit? Kunnen ze een beschrijving of een tekening maken?
- Met de klas een kijkje nemen in het station. De kleuters kennis laten maken met het perron, de trein, de wachtzaal, ... Een praatje maken met de conducteur. Misschien kan er wel een kort ritje gemaakt worden naar het volgende station? Of wie weet, gaan jullie met de trein naar het Speelgoedmuseum?
- Een trein nabouwen met blokken.

Afdeling traditioneel spel:

- Oude spelletjes uitproberen in de klas. (De Volkssportcentrale in Leuven leent kant en klare spellen uit.)
- De kleuters brenge(n) speelgoed mee van hun opa en oma. Er kan een korte vergelijking gemaakt worden met hun speelgoed.
- Oma of opa komt vertellen in de klas met wat er vroeger gespeeld werd.

Afdeling poppen:

- Elke kleuter brengt zijn/ haar pop mee naar de klas en vertelt. Wat spelen jullie met de pop? Wat is het verschil tussen een pop en een baby?
- Verschillende soorten poppen tonen zoals: vingerpoppen, poppenkastpoppen, babypoppen, ...

Afdeling circus:

- De juf/ de meester toont een aantal prenten van dieren. De kleuters maken twee verzamelingen. De ene verzameling bevat dieren die ze kunnen terugvinden in het circus de andere bevat dieren die niet in het circus thuishoren. Kunnen de kleuters ook een kunstje opnoemen met elk dier uit de circusverzameling?
- Een bezoekje brengen aan het circus. Indien dit niet lukt kan de juf/ de meester foto's tonen van een eerder bezoek. Die kunnen in de klas besproken worden.

Afdeling beren:

- Een vergelijking maken tussen echte beren en teddyberen. De juf/meester toont prenten van echte beren. Hoe zien die eruit?
- Er bestaan natuurlijk ook bereleuke verhalen, zoals: het sprookje van Goudlokje, de avonturen van beertje Paddington, ...

Tijdens het bezoek

Tijdens het bezoek

Het spelatelier:

Randvoorwaarden

- Accommodatie: het museum en de ruimte van het spelatelier.
- Tijdsduur spelatelier: ongeveer 1 uur.
- Tijdstip: af te spreken.
- Aantal kleuters: maximum 20 per groep.
- Begeleiders: 1 begeleider van het museum en minimum 1 van de school.

Bij het spelatelier van de kleuters staat het thema trein centraal. Deze rode draad doorheen het bezoek is uiteraard niet toevallig gekozen. We duiken de geschiedenis in en zetten een grote stap terug in de tijd. Lang geleden, in 1835, reed de eerste trein op het vasteland van Brussel naar Mechelen.

We hebben ons echter niet alleen gebaseerd op de geschiedenis. Ook de ligging van het museum speelt een rol. Er zijn twee stations in deze stad. Toevallig of niet, het Speelgoedmuseum bevindt zich vlak naast het station Mechelen-Nekkerspoel. Wanneer je door het raam kijkt vanuit de treinafdeling, zie je met wat geluk een trein voorbijrazen.

Bovendien is een trein niet zo evident voor de kleuters. De mensen reizen immers niet zo vaak meer met de trein. Heel wat jonge kinderen hebben zelfs nog nooit een trein van binnen gezien.

De treinreis doorheen het museum begint (logischerwijs) in de afdeling treinen.

- Er wordt aan de kleuters uitgelegd wat een museum precies is.
- Wat mag en niet mag in een museum.
- De kleuters maken kennis met het doel van het spelatelier: samen met de begeleider op zoek gaan naar treinspoortjes. Deze hangen bij bepaalde afdelingen in het museum, dit zijn de stopplaatsen van de trein. Bij elk treinspoortje krijgen de kleuters informatie over de tentoongestelde voorwerpen. Daarna is er een korte activiteit. Het slotspel heeft plaats in het spelatelier. Maar dat blijft een verrassing!

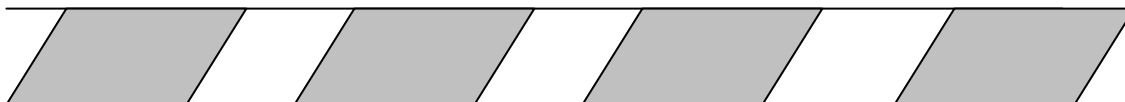
In deze lesmap hebben we een splitsing gemaakt tussen informatie voor de leerkracht en info voor de kleuters. De info voor de kleuters kan je kopiëren samen met het titelblad 'Op reis in het Speelgoedmuseum'. Zo maakt je een handig meeneemboekje voor het bezoek in het museum en kan je bij elke afdeling de info voorlezen uit het boekje. Voor de kleuters is het ook heel leuk wanneer ze dit boekje op het eind van het bezoek mee naar huis kunnen nemen.

In het boek staan ook enkele interactieve elementen verwerkt (Bv: een vraag aan de kleuters, ...). Deze zijn aangeduid in **het vet**.

Op reis in het Speelgoedmuseum

QuickTime™ and a
TIFF (LZW) decompressor
are needed to see this picture.

Station 1: Treinen

Hallo,

QuickTime™ and a
TIFF (LZW) decompressor
are needed to see this picture.

ik ben Klaas, de conducteur. Ik zorg voor de mensen op de trein en knip hun treinkaartje. Als de mensen ergens naartoe willen, dan kunnen ze de trein nemen. Hoe kan je je nog allemaal verplaatsen?

Een trein is een heel lang voertuig en bestaat uit een locomotief en wagons. De locomotief is de motor van de trein, hij trekt de andere wagons mee. In de locomotief zit Jan, de machinist. Hij rijdt de trein op de sporen.

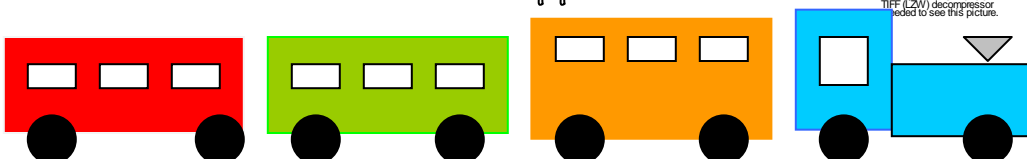
Voor we gaan reizen kopen we een kaartje aan het loket in het station of misschien staat er wel een automaat. Je kan er ook eentje kopen bij de conducteur. Dan gaan we naar het perron. Daar moet je wachten tot de trein aan komt. Blijf op een grote afstand tot de trein stilstaat.

Als de trein stil staat dan stappen we op. Voor de trein vertrekt, blaas ik op een fluitje. Zo weet iedereen dat wij bijna vertrekken. **Als onze trein vertrekt, welk geluid maakt hij dan? Kunnen jullie dat eens nadoen?**

Vandaag maakt de trein een heel bijzondere reis, we sporen door het Speelgoedmuseum! Hier zijn ook heel wat mooie treintjes te zien. Treintjes om mee te spelen. Er staat zelfs een heel lange treintafel. **De treintjes kan je met een druk op de knop in beweging brengen.** Oh, wat is dat mooi ...

Kom nu vlug tot bij mij! We staan allen na elkaar met de handen op de schouders van het kindje voor ons. Iedereen zit in de trein? **Toet, toet! Onze trein rijdt verder op het spoor naar het volgende station.**

De trein staat klaar, instappen maar!

Info leerkracht:

De geschiedenis van de trein begon in de negentiende eeuw. In 1814 stelde Stephenson in Groot-Brittannië de stoomtrein voor. Enkele jaren later vertrok deze vanuit Liverpool met als eindbestemming Manchester. Op het Europese vasteland reden in 1835 de eerste treinen van Brussel naar Mechelen. De namen van de locomotieven waren: Pijl, Olifant en Stephenson.

De speelgoedtreintjes konden niet uitblijven.

De 'materialen'.

De eerste treintjes werden gemaakt in tin.

Treintjes uit hout hadden een heel eenvoudige vorm. Ze waren zeer veilig om mee te spelen en kenden hierdoor veel succes bij de kinderen.

De miniversies uit blik leken –in tegenstelling tot de houten trein- sterk op het grote vervoermiddel. Deze treintjes hadden echter enkele grote nadelen. Ze waren niet erg veilig door de scherpe randen. Bovendien waren ze niet zo stevig. Menig blikken treintje sneuvelde.

Speelgoedfabrikanten gingen op zoek naar een steviger materiaal: de plastieken trein werd geboren. Hij was niet alleen veilig, maar ook heel aantrekkelijk. De felle kleurtjes en eenvoudige vormen trokken de aandacht van heel wat kinderen.

Het 'bewegingsmechanisme'.

In het begin werden de treintjes door de kinderen zelf in beweging gebracht. Het treintje werd met de hand voortbewogen over de vloer of op de sporen.

Treintjes met een sleutelmechanisme werden heel voorzichtig door een kinderhand opgewonden.

Tot slot werden de elektrische treintjes uitgevonden.

Vandaag worden treintjes zo echt mogelijk nageemaakt. De makers hebben oog voor detail en de verhoudingen ten opzichte van de echte trein. Dit was bij de oudste treinen veel minder het geval.

In het museum staan er niet enkel treintjes om te bewonderen. Aan de treintafel van 17,80 meter worden heel wat volwassenen weer kind. Door een druk op de knop kan de bezoeker de trein en de stad tot leven wekken.

Wie uit het raampje van de treincoupé kijkt, ziet met wat geluk een echte trein voorbijrazen. Onze afdeling treinen ligt namelijk vlak aan het station Mechelen -Nekkerspoel.

Station 2: Traditioneel spel

Wat is dat? Een schilderij! Hebben jullie dit ooit al eens gezien? Het is een zeer oud schilderij. De schilder heet Pieter Bruegel.

Pieter heeft heel wat kinderen geschilderd. **Wat zijn de kinderen op het schilderij aan het doen?** Inderdaad, ze zijn aan het spelen!

Herkennen jullie spelletjes? Zijn er misschien bij die jullie vandaag nog spelen? Haasje-over, rond de balk draaien, ...

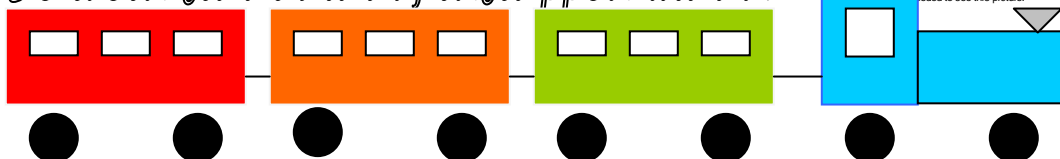
Er staan niet veel stukken speelgoed op het schilderij. Heel wat spelletjes werden zonder speelgoed gespeeld. **Wie van jullie kent er een spelletje waar je niets voor nodig hebt?**

Ik heb veel speelgoed en jullie? De kinderen op het schilderij hebben niet veel speelgoed. Het speelgoed dat ze hadden, maakten ze bijna allemaal zelf! Waar halen jullie je speelgoed?

Ik heb nog een kleine verrassing voor jullie ... . We gaan iets doen dat jullie nog nooit gedaan hebben! We gaan in het schilderij stappen ... . Komen jullie mee? Kijk maar eens goed rond. **Wie vindt de jongens die paardje rijden op het hek?**

Wat vliegt de tijd, we moeten er weer uit, op naar het volgende station.

De trein staat klaar, instappen maar!

Info leerkracht:

Het schilderij 'De Kinderspelen' van Pieter Bruegel laat ons kennismaken met 80 zomerspelletjes uit de zestiende eeuw. Hier is de confrontatie tussen vroeger en nu sterk aanwezig. We kunnen niet alleen het speelgoed en de spelletjes vergelijken, maar ook de materialen, de hoeveelheid speelgoed, de plaats van het spelen, ... ; kortom de maatschappij.

Wanneer we het schilderij wat nauwkeuriger bekijken, dan zien we dat heel wat van die traditionele spelletjes nu nog steeds bestaan. Denk maar aan de tol, die veel kinderen nu kennen als een Beyblade.

De hoepel bestaat nog, maar nu wordt er op een andere manier mee gespeeld. Vroeger duwden de kinderen de hoepel vooruit met een stokje. Vandaag doen kinderen de hoepel om hun midden en proberen die via draaiende bewegingen omhoog te houden.

Haasje over, koprol, om de paal draaien, ... zijn slechts enkele spelletjes waar je niets voor nodig hebt.

De kinderen uit de zestiende eeuw waren heel vindingrijk. Een hoepel was een houten ring van een ton, de kootjes van schapen - en geitenpoten werden gebruikt als bikkels. Een varkensblaas werd nieuw leven ingeblazen en deed dienst als een bal, muziekinstrument of zwemblaas. Nu krijgen kinderen speelgoed van grote speelgoedketens.

Wanneer we de hoeveelheid speelgoed vergelijken, dan merken we een immens verschil op. Kinderen krijgen nu bij allerlei gelegenheden speelgoed cadeau. Soms worden ze ook zomaar de nieuwe eigenaar van een speelgoedje. In de zestiende eeuw ging het er helemaal anders aan toe. Kinderen hadden weinig speelgoed. Speelgoedwinkels bestonden toen nog niet. De enige bij wie je iets kon kopen, was de leuder op de jaarmarkt. En zelfs daar was de keuze beperkt tot een stokpaardje, trommel, ratel of molentje. Dit was trouwens niet voor iedereen betaalbaar.

Het schilderij toont ons de maatschappij van de zestiende eeuw. Wat hier opvalt is dat de kinderen **samen** speelden. Vandaag spelen kinderen vaak op zichzelf, liefst met de gameboy of een computerspelletje.

Buitenspelen wordt een probleem. Dit is bijna niet meer mogelijk wegens het drukke verkeer en het onveiligheidsgevoel. Heel wat kinderen worden uurtjes zoet gehouden met programma's op tv.

Station 3: Poppen en dagelijks leven

Kijk eens hier, wat een mooie poppen allemaal. **Wie heeft er thuis allemaal een pop?** Ook jongens hebben poppen, denk maar eens aan Action man, Bob de Bouwer, ...

De babypop is net een klein kindje. Je kan ze eten geven, een verse luier aandoen, ermee gaan wandelen, ... **Wat doe jij allemaal met je pop?** Heeft jullie pop een naam? **Hoe heet zij/hij?**

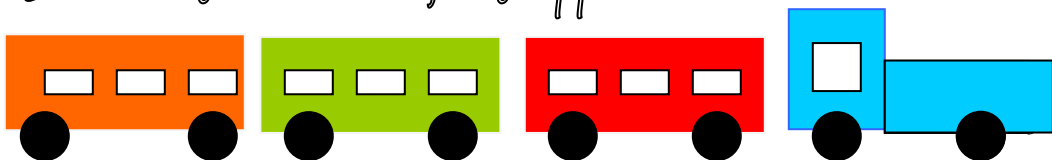
Er bestaan ook heel wat soorten poppen:

*een lappenpop   een houten pop   een porseleinen pop   een
plastieken pop*

Jullie kennen vast en zeker ook de barbiepop! **Is er iemand die een Barbie heeft?** Een Barbie lijkt op een mevrouw. Ze kookt, gaat op stap met vrienden, werkt, ...

De trein staat klaar, instappen maar!

Info leerkracht:

Poppen zijn trouwe vriendjes van veel kinderen. Ze kunnen dus niet ontbreken tijdens het spelatelier. Er bestaan heel wat soorten.

Theaterpoppen.

De stangpoppen van een theater uit Luik en de poppen van de familie Thoen zijn te bewonderen in het museum. Deze theaters waren oorspronkelijk naar volwassenen gericht.

Bij een stangpop is er een ijzeren stang bevestigd aan het hoofd. Die stang wordt bovenaan vastgehouden door de speler. Deze pop is vrij zwaar en groot en hierdoor moeilijk te hanteren.

In deze afdeling staan poppen waarvan het hoofd ontbreekt! Dit is niet door de tand des tijds. Deze poppen werden bespeeld door de mensen zelf. De spelers wekten de poppen tot leven door ze met twee strippen rond de hals vast te maken. Zo verscheen het hoofd van de speler voor het zwarte doek, bovenop het poppenlichaam.

De marionet bestaat uit meerdere scharnieren die door draden aan het speelhout verbonden zijn. Door het feit dat niet het geheel maar de lichaamsdelen verbonden zijn met draden, kan de pop ook een enkel lichaamsdeel bewegen. Wanneer de speler aan de latjes van het hout draait of aan de draden trekt, komt de pop tot leven. Deze pop wordt bespeeld van bovenaf.

Bij het publiek is de handpop zeer geliefd. Sprookjesachtige dieren en bloemen kunnen in het spel op de poppen komen zonder verbazing te wekken. De handpop bestaat uit een hoofdje met een kleedje eronder. Deze pop heeft meestal geen benen. Ze wordt bespeeld door de hand en de vingers. De duim en de middenvinger van de speler zitten in de mouwen van de pop. De wijsvinger zit in het hoofd van de pop. De pop is heel beweeglijk, aangezien ze van onderuit bespeeld wordt. Ze is vrij gemakkelijk te bespelen, bij de meeste kleuters is ze dan ook zeer geliefd. Ze kan snel verdwijnen en weer verschijnen.

Poppen:

Poppen dateren al van in de Griekse oudheid. Toen bestonden er twee 'soorten'. De poppen die uit één geheel bestonden en dus niet konden bewegen, waren geen poppen om mee te spelen. Ze hadden eerder een religieuze betekenis. Speelpoppen waren poppen met beweegbare ledematen. Beide poppen werden gemaakt uit klei. Al spelend met hun pop leerden meisjes hoe ze later voor hun kinderen moesten zorgen.

De houten poppen bestonden in verschillende versies. Arme kinderen hadden poppen met houten hoofdjes, het lijfje in lompjes gewikkeld. Het speelgenootje van de rijke middenklasse was een houten pop die echte dameskleden droeg. De ledematen werden door stoffen of lederen strips vastgemaakt aan het lichaam. Op die manier konden hun armen en benen bewegen. In de zeventiende eeuw traden de 'Mannekins' op de voorgrond. Dit waren poppen die de nieuwste mode tentoonstelden. (De Franse term mannequins dankt zijn naam aan deze poppen). Heel wat kinderen van adel vonden die pop gewoon een leuk speelkameraadje.

In de 17de -18de eeuw werden de eerste porseleinen poppen geboren. Ze werden ook wel 'zondagmorgenpoppen' genoemd. Ze waren namelijk heel breekbaar en meisjes mochten enkel op zondagmorgen de pop uit de kast halen. De porseleinen poppen waren vooral pronkstukken die achter slot en grendel zaten.

Net als de porseleinen poppen was ook deze uit papier-maché heel breekbaar. Uit deze materie bestonden de goedkopere poppen vanaf het midden van de negentiende eeuw.

Poppen uit celluloid waren niet alleen dun en licht doorschijnend, ze waren ook breekbaar en licht ontvlambaar. Heel wat van deze poppen hadden gebroken tenen en vingers. Poppendokter was in die tijd dan ook een heel dankbaar beroep. Een nieuwe pop was immers veel duurder dan het herstellen van de huidige pop.

De komst van de poppen in plastic was vast en zeker een opluchting voor heel wat kinderen (en voor de ouders?). Voorzichtig spelen hoefde niet meer.

In 1959 deed Barbie haar intrede. Barbie was de eerste pop met vrouwelijke vormen. Door heel wat pedagogen werd beweerd dat haar geen lang leven zou beschoren zijn. Toch speelt Barbie nog steeds de hoofdrol in heel wat meisjesverhalen.

Station 4: Circus

Wie is er ooit al eens naar het circus geweest? Wat is een circus?

Een circus bestaat uit een rondreizend gezelschap. De mensen van het circus slapen in woonwagens en trekken van de ene stad naar de andere. Die mensen tonen hun kunstjes: balletjes omhoog gooien en terug opvangen, aan de trapeze hangen, ... Deze stellen ze voor aan het publiek in een grote tent.

Welke dieren zie je daar allemaal? Een olifant, een leeuw, aapjes, ... Heb je ooit al eens een leeuw door een hoepel zien springen, een zeehond met een bal op zijn neus, ...?

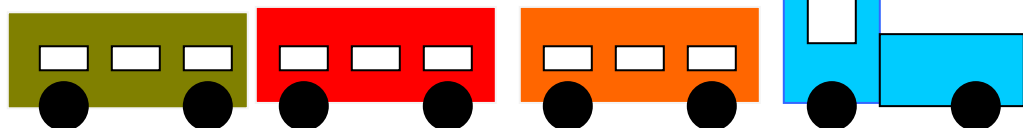

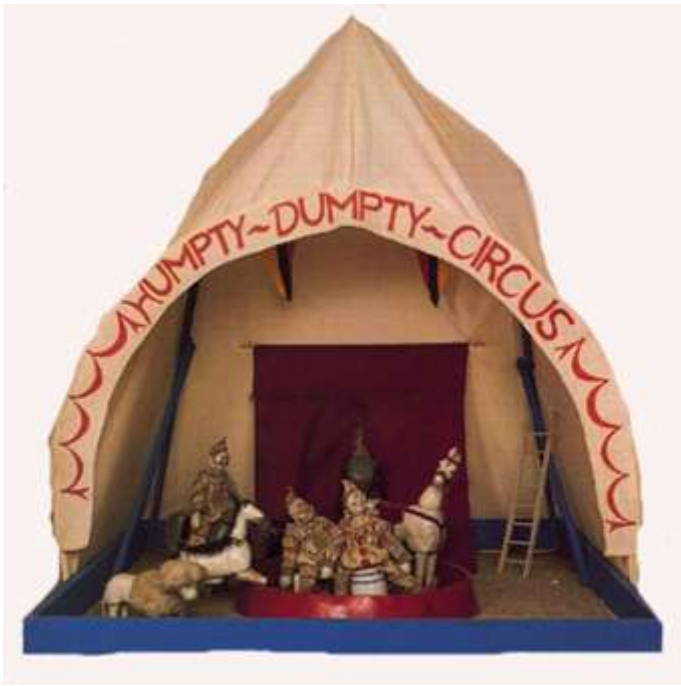
In het circus werken heel wat mensen! De circusdirecteur, de dierenverzorgers, de clowns, de trapezisten, ...

Hoe ziet een clown eruit? Zijn neus is rood, soms staat er een hoed op zijn hoofd, hij heeft grote schoenen, meestal draagt hij fel gekleurde kleren. Hij doet een beetje gek, je kan heel hard om hem lachen. **Wie kan er een gekke clown nadoen?**

De trein staat klaar, instappen maar!

Info leerkracht:

Wie houdt er niet van het circus? De dieren stellen hun kunstjes voor en de clowns vermaken de mensen.

De naam circus was reeds bij de Romeinen bekend. Het woord betekent ring of cirkel. Reeds voor onze jaartelling bestond in Rome het Circus Maximus. Er werden schouwspelen met dieren opgevoerd en jachtpartijen nagespeeld. Optredens van koorddansers en dierenacts met beren en kunstjes op paarden fleurden het geheel op.

In 1760 richtte de Britse sergeant-majoor Astley een rijsschool op waar paardennummers werden gebracht. Geleidelijk aan werden ook andere nummers ingelast: kunsten op de slappe koord, buitelen, schimmen, ... en ook de eerste clown verscheen in de piste.

Deze eerste circusvoorstelling was al gauw een inspiratiebron voor heel wat speelgoedfabrikanten. Zo kennen we het Humpty Dumpty Circus. Dit bestond uit 66 houten figuurtjes. Elk figuurtje had 6 gewrichten en kon zodoende diverse bizarre houdingen aannemen.

In Europa speelden de kinderen vooral met mechanisch en blikken circusspeelgoed.

In het museum zie je enkele miniatuircircussen. Een miniolifant staat op de ton, het publiek kijkt toe met ingehouden adem. Deze circustentjes zijn geen speelobjecten. Ze werden tentoongesteld.

Een grote leeuw verwelkomt de mensen. De muzikanten worden tot leven gewekt door een druk op de knop.

Clowntjes trekken gekke bekken en ze kunnen ook heel wat kunstjes. Zelfs bij de Grieken kwamen er bepaalde komische figuren voor in de toneelstukken. Deze waren een voorloper van de huidige clown.

In de 16de eeuw kreeg de clown zijn echte naam. Deze kwam uit de Engelse blijspelen, waar hij doorging voor de onnozele paljas. Niet alleen de naam maar ook de clownfiguur zelf vindt zijn oorsprong in Engeland bij het volkstheater.

Beren

De teddybeer, jullie kennen hem vast en zeker allemaal! Weten jullie ook hoe hij aan zijn naam komt? Nee, niet door zijn papa en mama! Moet ik het jullie vertellen?

Ooit was er een belangrijke president, Theodore Roosevelt, Teddy genaamd door zijn vrienden. Op een dag was hij in de bossen op berenjacht. Hij had geen geluk, nergens was er een beer te vinden.

De volgende morgen riep iemand zijn naam. Hij ging naar buiten en wat zag hij daar? Twee mannen hadden een kleine beer vastgebonden aan een boom. Theodore moest enkel zijn geweer uithalen om de beer dood te schieten.

Net op het moment dat hij de beer wou schieten, dacht Theodore aan zijn kinderen. Hij wist dat die zeer boos zouden zijn als hij zomaar een beertje doodschoot! Hij liet zijn geweer zakken en bevrijdde de beer.

Een mevrouw die dit verhaal gehoord had, vroeg aan de president of ze haar pas gemaakte beren 'Teddy' mocht noemen.

Wie van jullie heeft een teddybeer? Heeft die een naam? Hoe ziet hij eruit?

Wat doen jullie met een teddybeer? Thuis heb ik ook een beer. Hij is mijn trouwe vriend als ik ga slapen. Als ik heel verdrietig ben, dan troost hij me.

Er bestaan ook heel wat bekende beren, denk maar eens aan Winnie the Pooh, Bruintje beer, Beertje Paddington, ...

Heeft iemand ooit al eens een echte beer gezien? Er bestaan verschillende soorten beren: de bruine beer, de ijsbeer, de wasbeer en de pandabeer. Een beer is heel groot en sterk. Hij heeft grote klauwen aan zijn poten. Een ijsbeer is wit. Zwart en wit zijn de kleuren van de pandabeer.

Knuffelberen eten honing, maar wat eten echte beren? Pandaberer en eten graag groene planten. De bruine beer eet vis.

De trein staat klaar, instappen maar!

QuickTime™ and a PDF decompressor are needed to see this picture.

Info leerkracht:

Voor kleine (en grote?) kinderen is de beer hun trouwe kameraad. Elke avond liggen ze samen onder de dekens. Ook grote kinderen kunnen er moeilijk van scheiden, die lieve vriend krijgt meestal een eervol plaatsje op de kast.

Heel wat fiere vaders waren blij met de komst van de teddy. Meisjes hadden hun pop waar ze heel wat uurtjes zoet mee waren, maar jongens? Waar moesten zij mee getroost worden? Een pop was uitgesloten! De beer was de oplossing! Een beetje stoer en tegelijk heel zacht.

Oude beren werden gemaakt uit angora, het vuisel bestond vooral uit houtwol of kapok. De oogjes waren oude schoenknopjes. Nu staan hygiëne en veiligheid voorop. De beer is wasbaar en heeft stevig vastgeschroefde ogen.

Wie kent de beertjes van Margareta Steiff? Ze hebben allemaal een kleine knop in het oor en een bochel op de rug. Of de BB's (bekende beren): Beertje Paddington, Balou de Beer, Bruintje de beer, Winnie The Pooh, ... Zo kunnen we nog wel even doorgaan.

Na het bezoek

Pedagogische informatie

Met de kleuters even napraten over het bezoek aan het museum is heel leerrijk. Ze kunnen met hun eigen woorden vertellen hoe ze hun bezoek beleefd hebben. Om zo'n gesprekje op gang te brengen kan het leuk zijn een van de volgende lesmomenten als basis te gebruiken.

Ieder lesmoment bestaat uit een doe-opdracht en/of spelmoment dat de kinderen individueel of in groep kunnen uitvoeren. Een aantal tekeningen zijn uitgewerkt op aparte bladen, zodat je een keuze kan maken en deze voor de kleuters kan kopiëren.

In de 3de kleuterklas leren de kinderen zich mondeling uit te drukken, te tellen en te oefenen in de fijne motoriek als voorbereiding tot het schrijven. Zij beschikken nog niet over de nodige capaciteiten om de opdrachten zelfstandig uit te voeren. Onder je deskundige begeleiding kunnen de kleuters zo gemotiveerd worden dat ze met plezier de opdrachten uitvoeren en met veel enthousiasme aan de spelmomenten beginnen.

Lesmomenten bij de trein

Trein uit eierdoos

Materiaal:

- grote eierdoos
- kleine eierdoos
- lijm
- verf en verfborstel
- 3 wc-rolletjes

Werkwijze:

Kleef de kleine eierdoos op de grote. Let er wel op dat de eerste 4 eievakjes vrij blijven. Neem twee wc-rolletjes en maak die vast dwars aan beide uiteinden van de grote eierdoos onderaan. Plaats nu het derde wc-rolletje recht op het eerste eievakje rechts of links.

Liedje: In een klein stationnetje

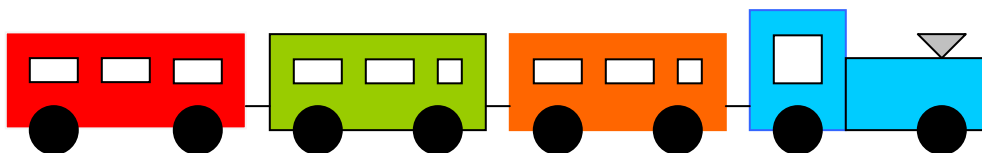
In een klein stationnetje,
's morgens in de vroege,
stonden zeven wagentjes,
netjes op een rij.

Zie het machinistje,
draaien aan een wielkje.

Akke akke tuut tuut,
weg zijn wij!

*stationnetje uitbeelden
oogjes wrijven
zeven tonen
uitbeelden*

*hand boven ogen
draaiende bewegingen met
de handen
aan een hendel trekken
zwaaien met de handen*

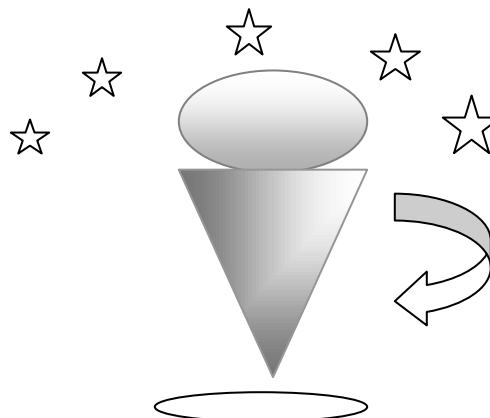

Lesmomenten bij traditioneel spel:

Tol:

materiaal:

- tandenstoker
- dik stuk papier of karton
- kleurpotloden of stiften

werkwijze:

De kleuters nemen het stukje karton en versieren het met tekeningen. Daarna prik je het tandenstokertje door het papier of karton. Je neemt de tol tussen duim en wijsvinger en je maakt een halve draai met de hand. Daarna laat je hem heel even draaien tussen de vingers om hem vervolgens los te laten. Tollen maar!

Hoepelen:

Materiaal:

- Haal met de klas enkele oude fietswielen bij de fietsenmaker.

Spelmogelijkheden:

Met de hoepel kunnen heel wat spelletjes gespeeld worden. Enkele mogelijke voorbeelden:

- Met de hand de hoepel voortbewegen.
- Door de hoepel kruipen/ springen.
- De hoepels na elkaar leggen zodat de kleuters van de ene hoepel naar de andere kunnen springen.
- Terwijl de muziek speelt lopen de kleuters door elkaar. Als de muziek stopt dan gaan de kleuters per twee in de hoepel staan. De juf laat telkens een hoepel verdwijnen tijdens het muziekstukje. Op die manier zullen er

telkens 2 kleuters afvallen die niet in een hoepel kunnen staan.

Bikkelen:

Materiaal:

- een ovenwant
- kleefvelcro
- een balletje dat blijft plakken op de velcro

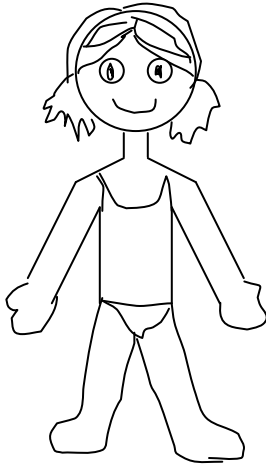
QuickTime™ and a
TIFF (LZW) decompressor
are needed to see this picture.

Werkwijze:

Neem een want en kleef aan de bovenzijde ervan een paar strepen velcro. Geef elke kleuter een balletje en een want. Iedere kleuter trekt een want aan en gooit het balletje omhoog. Terwijl de bal in de lucht vliegt draaien de kinderen hun hand om (de zijde met de velcro ligt nu bovenaan). Ze proberen het balletje op te vangen op de velcro. Zo leren de kleuters de eerste stap van het bikkelen.

Lesmomenten bij de poppen

Spel met kleurendobbelsteen en aankleedpopje:

materiaal:

- schaar
- aankleedpopje met kleertjes
- grote kleurendobbelsteen (Tip: het is leuk om een grote, zachte kleurendobbelsteen te maken)
- stiften en kleuren

werkwijze:

Je neemt het aankleedpopje en de kleertjes over van de volgende pagina. De kleuters knippen ze uit. De juf laat de kleuters elk kledingsstuk in een andere kleur kleuren. Daarna kan het spel met de kleurendobbelsteen gespeeld worden. Wanneer de dobbelsteen op rood valt, nemen de kleuters een rood kledingsstuk en kleden het popje ermee aan. Op deze manier worden de verschillende kleuren nog eens herhaald voor de kleuters.

Spiegelen:

Werkwijze:

De kleuters gaan tegenover elkaar staan. De helft van de kleuters staat langs kant A en de andere helft langs kant B. Alle kleuters zijn eventjes een pop geworden, en gaan allemaal poppenbewegingen maken. Elke pop staat voor een "spiegel". De "poppen" langs kant A tonen voor wat de "poppen" langs kant B moeten doen. Als de kleuter aan kant A zijn arm omhoogsteekt dan moet de kleuter langs kant B dit nadoen. Daarna worden de rollen omgedraaid.

Je kan ook een hele grote spiegel doen, waar bij de juf de bewegingen verzint en de kleuters de spiegels zijn.

Een Poppenkastspel:

Materiaal:

- een verhaal uit het sprookjesboek
- poppenkastpoppen
- verkleedkleden
- ev. kaartjes maken vooraf

Werkwijze:

De kleuters kiezen een verhaal uit het sprookjesboek van de klas. Een deel van de kindjes gaan poppenkastpoppen uitzoeken die voorkomen in het verhaal. Met deze poppen spelen ze het verhaal na.

De andere kleuters die geen rol hebben in het verhaal spelen het publiek. Ze kunnen allemaal een verkleedstuk aandoen en doen alsof ze volwassenen zijn die naar het toneelstuk gaan kijken.

Mogelijke bijrollen zijn ook: de kaartjescontroleur, de lichtregelaar, een presentator die het stuk voorstelt (de titel en waar het verhaal over gaat), ...

Lesmomenten bij het circus:

Circus in zandbak met meegebrachte materialen of uitgeknipte figuren:

Materiaal:

- zandbak
- prikkers
- kleurpotloden
- circusfiguren
- wijnkurken

Werkwijze:

De kleuters kleuren de circusfiguren in. Ze knippen ze uit en maken ze vast op een cocktailprikkertje. Deze kunnen in het zand geplaatst worden. Wijnkurken kunnen dienst doen als stoeltjes voor het publiek. Dieren kunnen getekend worden en net als de circusfiguren op een prikkertje geplaatst worden. Dit tafereel kan naar hartelust worden aangevuld.

Tip: Er kan natuurlijk nog heel wat bij gefantaseerd worden: een circustent, voorwerpen om kunstjes mee uit te halen, ...

Zelf circus spelen:

Materiaal:

- naargelang de circusnummers (verkleedkleden, hoepels, dierenpakken, schmink, clownsneuzen, ...). Ook hier kan je verder ingaan door bv. inkomkaartjes te ontwerpen, een affiche te schilderen, ...

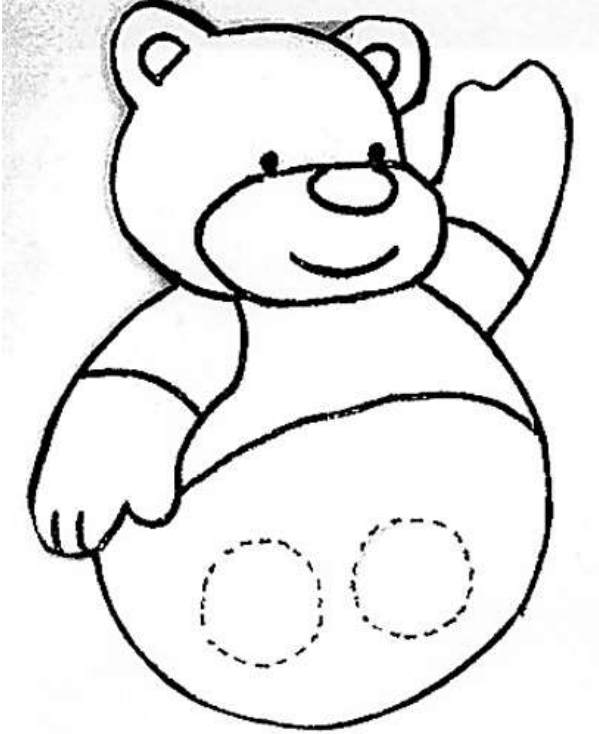
Werkwijze:

De kinderen spelen het circus na. Ze krijgen allemaal een rol, bv. : de directeur, de dierentemmers, de dieren, de clowns, het publiek, ... Nadat elk kind zijn rol heeft wordt er materiaal bijeengezocht en gaat iedere kleuter aan de slag.

Als ieder zijn nummertje kent geeft de groep een voorstelling. De juf kan de andere klassen uitnodigen om te komen kijken naar de voorstelling.

Lesmomenten bij de beren:

Vingerpopje beren:

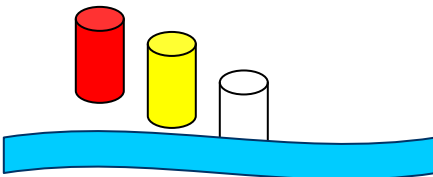
Materiaal:

- vingerpopje
- schaar
- kleurpotloodjes

Werkwijze:

Neem de tekening over en laat de kleuters de tekening kleuren. Knip de beer uit en ook de stippelijntjes in de romp van de beer. Steek je wijsvinger en je middenvinger door de gaatjes en laat de beer wandelen op tafel.

Honingbewaker:

Materiaal:

- 3 wc-rolletjes
- 1 blinddoek

Spel:

De kleuters omwinden de wc-rolletjes met gekleurd papier dat stevig wordt vastgeplakt. Daarop kan eventueel een afbeelding van een bijtje gekleefd worden.

De kleuters gaan in een kring zitten. Eén van de kleuters zit geblinddoekt in het midden. Deze kleuter is de slapende beer. De beer heeft de honing van de bijtjes gestolen. Alle bijtjes zitten te wachten tot de beer slaapt. Op dat moment gaat één van de bijtjes zachtjes naar de beer en neemt één van de honingpotjes weg. De beer luistert heel goed naar de geluiden, als hij denkt dat er iemand dichterbij komt, dan klauwt hij in het rond. Wordt de kleuter geraakt, dan moet hij op zijn plaats gaan zitten. Lukt het hem/haar een potje weg te nemen, dan mag hij dit meenemen naar zijn/haar plaats. Dit wordt herhaald tot de potjes op zijn.

BRONNEN

Internet

www.ond.vlaanderen.be

www.kleurpotloden.nl

Boek

Paërl H. & Van Deth F.(1981), De theaterpop en iets van zijn geschiedenis. Weesp, Heureka.

Wellens M.(hoofdredactie), Speelgoedmuseum Vlaanderen. Speelgoedmuseum Mechelen, 1996, p. 149. circus en kermis.

Wellens M.(hoofdredactie), Speelgoedmuseum Vlaanderen. Speelgoedmuseum Mechelen, 1996, p. 165. poppentheaters

Oranje van Rij W. (1980), Speelgoed van vroeger, lantaarnreeks, JH Kok-Kampen, deel 59, p.8.

Lesmap/ Brochures

Lesmap Kleuters spelen met kleuren

Lesmap Meisjes spelen met poppen. Jongens met blokken?

Lesmap Traditioneel spel en 'De Kinderspelen' van Pieter Bruegel

Tentoonstelling karakterberen van Helga Torfs. Hommage aan 100 jaar teddybeer, infobrochure leerkrachten.

Perstekst

Perstekst de clown van 't circus, Speelgoedmuseum Mechelen, 30 juni 1989.

Mondelinge mededelingen

Mondelinge mededeling, Cleymans J.

Mondelinge mededeling, Merckx L. .

Mondelinge mededeling, Saey A.

Mondelinge mededeling, Wellens M.

Tekst Algemene Rondleiding